

Ы. Хайбулла, 2-курс
Ғылыми жетекшісі: Т. С. Салкебаев, мемлекеттік-құқықтық пәндер
кафедрасының аға оқытушысы
(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды
академиясы)

ШЕТ МЕМЛЕКЕТТЕР ПОЛИЦИЯ ҚЫЗМЕТІНІҢ КЕЙБІР ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жалпы ұлттық полиция күштерінің құрылымдары қатарында қызмет атқару мемлекеттік орган мен үкімет немесе ішкі істер (әділет) министрлігі болмаса, олардың екеуі арасындағы қолданыстағы құзырларды бөлу арқылы тағайындалады. Мысалы, Италия, Франция және Испанияда бұл жағдайлар президенттің жарлығымен, үкіметтің декреттерімен белгіленеді, тек кейбір жекелеген мәселелер бойынша ғана Ішкі істер министрінің актілерімен нақтыланады. Мұндай тәжірибе өте кең тараған, дегенмен басқа да жағдайлар кездеседі. Аймақтық полиция жергілікті биліктің құзырында болатын Ұлыбританияда, Англия мен Уэльс полициясы үшін қызмет атқару жағдайын елдің ІІМ министрлігі, ал Шотландия полициясы үшін осы әкімшілік аймақтың ішкі істер министрі айқындайды. АҚШ-та федералдық полиция қызметкерлері үшін бұл жағдайларды олар құрылымдық звеносы болып табылатын ведомстволардың басшылары, ал әкімшілік-аумақтық бірліктерде (штаттарда, қалаларда және т. б.) тиісті басқару органдары белгілейді.

Адамдарды мемлекеттік қызметке тарту және бекіту мүддесі тұрғысынан, олардың әрқайсысының санасына мемлекеттік қызметте болу және қызмет бабындағы табыс (егер де айтарлықтай кемшілік болмаса) олардың өздеріне байланысты болатындығын түсіндіру керек... Мемлекеттік қызметкердің жұмыс жағдайы тиісінше қауіпсіздік және кепілдік идеяларына сәйкес іс жүзінде және заңды тұрғыдан тағайындалуы керек: қызметкердің өз жағдайынан айырылып қалуға бас тігетіндігіне немесе нақты дәлелдер болған жағдайда ғана қызмет бабында жоғарылауға белгілі заңды құқығына деген сенім қажет. Қызмет атқаруда өз алдына шешім қабылдаудың әсері болмауы керек. Ең соңғысы, концепцияға байланысты тағы бір идея: ол үшін бағалы адамдарды мемлекеттік қызметке тарту және бекіту үшін, сонымен қоса олардың ұжымға үйренуін жеңілдету үшін, оның белгілі мәртебеге ие болуы, ал қызметкерлерге біршама жеңілдіктер берілуі қажет»¹.

Ағылшын мамандары 1920 жылдың өзінде-ақ «егер де біршама ойлау қабілеті, жақсы түсінігі және сезімталдығы болмаса адам жақсы полиция қызметкері бола алмайды, оның үстіне онда басқа мамандықтың адамдары үшін міндетті емес жоғары моральдық, ойлау және күш сапасы болуы қажет. Ол әрқашан тез және саналы қимыл жасап, кездескен әртүрлі жағдайларда бастамашылық танытуы қажет. Өзге мамандықтың лауазымды адамдарына карағанда полиция қызметкерлеріне біршама үлкен жауапкершілік жүктеледі»,² — деп атап өткен. Американдық зерттеуші А. Вольмер тәртіп сақшыларына тұрғындар тарапынан қойылатын жоғары талаптарды айта келе: «Азаматтар полиция қызметкерлерінде Соломонның ақылы, Давидтің ерлігі, Иаковтың шыдамы, Моисей секілді басқара білуі, Александр Македонскийдің стратегиялық көрегендігі және соңғысы физика, биология және қоғамдық ғылымның барлық облысынан толық білімі болуы керек деп санайды. Егер де адамның бойында осы қасиеттердің барлығы болса, ол жақсы полиция қызметкері атанады» .

Полиция органдарын жабдықтауға ерекше назар аудару экономикалық жағдайларға да байланысты. Мысалы, герман мамандарының пікірінше, орташа басқару звеносы үшін ғана сәйкес келмейтін кадрларды іріктеу 14-тен бастап 35 мың еуроға дейін барады. Бұл қандай да болмасын қызметке қате алынған адамды түпкілікті айырбастағанға дейінгі ғана шығын⁴.

Барлық шет мемлекеттерде полиция аппаратында қызмет етуге үміткерлер жауап беретін бірқатар жауапкершіліктер бар.

Үміткерлердің қажет болар жас мөлшеріне келсек, ол ұсынылатын тағайындауға байланысты болады. Мысалы, Францияда үшінші топтағы категория және екінші топтағы «Д» қызмет категориясы қызметкерлері үшін — 19 жас, екінші топтағы «Г» категориясы үшін — 21 жас. ГФР мен Италияда ең төменгі жас мөлшері — 18 жас, Ұлыбританияда — 18 жыл 6 ай, АҚШ — 20-21 жас. Әрбір категориялар мен салалық қызметтер үшін ең төменгі шектеулер әртүрлі, ал жаңадан тағайындалғандар үшін ол біршама төмен — 24-тен 30 жасқа дейін. Оларды анықтау барысында, жастардың тәрбиелік ықпал етуге жылдам және жақсы көнетіндігі, жаңа міндеттерді тез үйреніп кететіндігі, мамандықты жиі өзгертпейтіндігі, көп жағдайда күшті және төзімді болатындығы есепке алынады.

Жалпы полиция қызметіне үміткердің дене шынықтыру мәліметіне ерекше маңыз беріледі. Олардың денсаулық жағдайы арнайы медициналық комиссияда тексеріледі. Одан кейін олар әртүрлі конкурстық сынақтарға жіберіледі. Айталық, Францияда бұл сынақтарға 100 метрге жүгіру, биіктікке секіру, арқанда қолмен жүру, 7 кг ауыр салмақты лақтыру жатады. Көптеген елде болашақ полиция қызметкерінің бойына белгілі талаптар қойылады. Тәртіп бойынша, ол осы ел тұрғындарының орташа статистикалық бойынан жоғары болуы керек. Айталық, Италияда — 165, Францияда — 168, Финляндияда — 175, Данияда — 177, Норвегияда — 178, АҚШ — 172,7-ден 190-ға дейін, Ұлыбританияда — 175-тен 190 см дейін. Бұл медициналық мәлімет бойынша ұзын бойлы адамдар арасында өлім біршама сирек болатындығымен, ал қысқа бойлы адамдар полиция қызметіне психологиялық тұрғыдан сәйкес келмейтіндігімен түсіндіріледі.

¹ Гурней Б. Введение в науку управления. — М., 1969. — С. 109.

² Prestige of Service// Police Chief. — 1996. № 12. — P. 11-18.

³ Regnoli A. Problemi principali di Servizio: attualita e prospettiva // Polizia Internazionale. — 1996. — № 3. — P. 3-8.

⁴ Система комплектования и обучения сотрудников полиции в США, Финляндии, ФРГ и Дании // Информационный бюллетень Национального Центрального Бюро Интерпола в Российской Федерации. — 1994. — № 10. — С. 26-34.